मिति २०८१/१२/२८ गते सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गरिएको मुद्दाको विवरण

सि.नं.	प्रतिवादीहरु	मुद्दा	आयोगको मागदावी	विशेष अदालतको फैसला र आधार	आयोगबाट सम्मानित सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गरिएका आधारहरु
१	बसन्त मल्ल, मधुवनलाल श्रेष्ठ, छविरमण अधिकारी, मधुरलाल सिन्या, रिता बादे श्रेष्ठ, लोकेन्द्रमान कर्माचार्य, भरतकाजी श्रेष्ठ, प्रदिप बहादुर कर्माचार्य, सुरेन्द्र चापागाई, ऋषिस्वर थपलिया (विशेष अदालतको मुद्दा नं. ०७७-CR-००९४ र फैसला मिति २०८०/११/१०)	**भष्ट्राचार (रकम हानी नोक्सानी समेत)**	**प्रतिवादी बसन्त मल्ल, मधुरलाल सिन्या, रिता वादे श्रेष्ठ, भरतकाजी श्रेष्ठ, लोकेन्द्रमान कर्माचार्य, मधुवन लाल श्रेष्ठ र छविरमण अधिकारीले** भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ अनुरुपको कसुर भएको हुँदा निज प्रतिबादीहरुलाई निजहरुले हिनामिना गरेको सार्वजनिक संस्थाको सम्पत्तिको विगो रु.५८,७३२,९१२।२६ कायम गरी उक्त विगो ऐ.दफा १७ बमोजिम नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैक लि.लाई भराई सोही दफा १७ मा उल्लेख भएबमोजिम भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ३ को उपदफा (१) बमोजिम जरिवाना गरी दफा ३ को उपदफा (१) को देहाय खण्ड (झ) बमोजिम कैदसमेत गरी पाउन मागदाबी लिएको। **प्रतिवादी सुरेन्द्र**	**फैसलाः** प्रतिवादीहरुलाई अभियोग मागदावी सफाई दिने ठहर गरी फैसला भएको। **विशेष अदालतले फैसला गर्दा लिएका आधारः** **(क)** प्रतिवादीहरुले आरोपदावीको कसूर गरेकोमा ईन्कारी वयान गरेको देखिएको, **(ख)** ऋण प्रवाहको कैफियत एवम् ऋण असूलीका सम्बन्धमा यिनै प्रतिवादीहरु समेत उपर सक्षम अदालतमा	**उल्लिखित आधारहरुलिई विशेष अदालत काठमाण्डौबाट प्रतिवादीहरुलाई आरोप मागदावीबाट सफाई दिने गरी भएको फैसला देहायका आधार, कारणहरुबाट सो हदसम्म बदरबागी रहेको छ** **क.** सावित्रिक रोयल मर्चेन्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि. दरबारमार्ग शाखाबाट बादशाह फुडल्याण्ड प्रा.लि.का संचालक ऋषिश्वर थपलियालाई व्यापारिक कर्जा शीर्षकमा कर्जा प्रवाह गर्दा धितोस्वरुप पेश गरेको जग्गाको अधिक मूल्याङ्कन गरी गराई सार्वजनिक संस्थाको सम्पति लापरवाही तथा बदनियत गरी हिनामिना तथा हानि नोक्सानी गरी गराई सार्वजनिक संस्थालाई एन. सि. सि. बैंकको च.नं. ५८/०७७- ७८, मिति२०७७।०८।२५को पत्रानुसार सावाँ रु.२०२०३२५१।५१ र व्याज रु.३,८५,२९,६६०।७५ गरी जम्मा रु. ५८,७३२,९१२।२६ नोक्सान पुर्याएको भन्ने तथ्य रहेको प्रस्तुत मुद्दामा, उक्त कर्जा लगानी भएको तत्कालिन रोयल मर्चेन्ट बैंकिङ एण्ड फाइनान्स लिमिटेडमा लगानी रहेको नागरिक लगानी कोष, नागरिक लगानी कोष ऐन, २०४७ अन्तर्गत स्थापित एक वैधानिक संस्था हो, जसमा नेपाल सरकारको स्वामित्व एवं लगानी रहेको एक सार्वजनिक वित्तीय संस्थाको रूपमा रहेको छ। यसले देशको आर्थिक विकासमा योगदान पुर्याउन पूँजी बजारको गतिशील विकासमाँगै कोष विस्तार र लगानीका अवसरहरू बढाउन जनतालाई बचत गर्न प्रोत्साहित गर्न विभिन्न प्रकारका अवकाश योजनाहरू/कार्यक्रमहरू साथै विभिन्न एकाइ योजनाहरू र म्युचुअल फन्ड कार्यक्रमहरू सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्दछ। यसर्थ नागरिक लगानी कोष नेपाल सरकारको सार्वजनिक संस्थान भएको र उक्त संस्थाबाट लगानी हुने रकम सार्वजनिक कोष हो भन्ने तथ्य पुष्टि हुन्छ। प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी छविरमण अधिकारी नागरिक लगानी कोषमा २०६७ साल देखि उप व्यवस्थापकको रुपमा कार्यरत रहेको देखिन्छन् भने निज प्रतिवादी नागरिक लगानी कोषको लगानी रहेको सावित्रिक रोयल मर्चेन्ट बैंकिङ एण्ड फाईनान्स लिमिटेडमा कोषवाट प्रतिनिधि संचालक सदस्य पदमा खटी सो को समेत जिम्मेवारी निर्वाह गर्दै आएकोमा उक्त फाइनान्स, रारा बिकास बैंक र अपि फाईनान्स लिमिटेडको मर्जर पश्चात बनेको एपेक्स डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेडमा समेत सोही भूमिका निर्वाह गर्दै आएको भन्ने तथ्य निज प्रतिवादीको वयान तथा मिसिल संलग्न कागजातबाट पुष्टि भएको अवस्था छ। **ख.** नागरिक लगानी कोषको समेत लगानी रहेको सावित्रिक रोयल मर्चेन्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाइनान्स लि. दरबारमार्ग शाखाबाट प्रवाह भएका अधिकांश कर्जाहरुमा कर्जा प्रवाहसम्बन्धी न्यूनतम

			चापागाईले भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १९ को उपदफा (२) बमोजिमको कसुर भएको हुँदा निजलाई सोही दफा १९ को उपदफा (२) बमोजिम सजाय गरी पाउन तथा प्रतिबादी ऋषिस्वर थपलिया र प्रदिप बहादुर कर्माचार्यले प्रतिबादीहरु बसन्त मल्ल, मधुरलाल सिन्या, रिता वादे श्रेष्ठ, भरतकाजी श्रेष्ठ, लोकेन्द्रमान कर्माचार्य मधुवन लाल श्रेष्ठ र छविरमण अधिकारीको मत सल्लाहमा लागि सार्वजनिक संस्थाको सम्पत्तिको बदनियत तथा लापरवाही गरी हिनामिना तथा हानि नोक्सानी गर्ने कार्यमा संलग्न भएको कुरा पुष्टि हुन आएको र उक्त कार्य भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ को कसुरको मतियार हुने कसुर भएकोले **प्रतिबादी प्रदिप बहादुर कर्माचार्यलाई** भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २२ बमोजिम ऐ दफा १७ अनुसार दावी लिईएका कसुरदारलाई हुने सजायको	मुद्दाहरु बिचाराधिन रहेको तथा कतिपय मुद्दामा ऋण असूली न्यायाधिकरण बाट फैसला समेत भई ऋण असूली प्रक्रियामा रहेको देखिएको र सो ऋण प्रवाह गर्दा प्रतिवादीहरु को बदनियत रहेको भन्ने आरोपदाबी मिसिल संलग्न प्रमाण कागजातबाट पुष्टि हुन आएको नदेखिएको।	मापदण्डहरुसमेत नअपनाई अनियमित तवरले कर्जा प्रवाह भएको, मर्जरमा जाने सहमति पत्रमा हस्ताक्षर गरेपश्चात लापरबाही ढंगबाट अस्वभाविक रुपमा ठूलो मात्रामा कर्जा प्रवाह गरेको, संचालकहरु, नि. कार्यकारी अधिकृत, शाखा प्रबन्धक, व्यवस्थापन समितिमा रहेका पदाधिकारीहरु, धितोको स्थलगत निरीक्षण गर्ने कर्मचारीहरु एवं धितो मूल्याङ्कनकर्ता र ऋणीले एकापसमा मिलेमतो गरी ऋणीको व्यावसाय नवीकरण नभएको, कर चुक्ता प्रमाण पत्रमा नोक्सान देखिएको, स्टक तथा रिसिभेवलको हाइपोथिकेसन तमसुक नभएको, व्यावसायिक सामानको विमा नगरिएको तथा व्यावसाय निरीक्षण प्रतिवेदन नभएको, व्यावसाय संचालनमा रहेको विश्वसनीय आधार नभएको र ऋणीको नरहे नभएको वित्तीय विवरणको आधारमा, धितो अयोग्य जग्गालाई धितोमा मूल्याङ्कन गर्ने तथा राजमार्ग मापदण्डमा पर्ने जग्गाको सो मापदण्डमा पर्ने जग्गा नछुट्टाई पूरै जग्गा मूल्याङ्कन गर्ने तथा कमसल धितोलाई अधिक मूल्याङ्कन गर्ने, कार्यालयमै बसी उपत्यका बाहिरको धितो मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्ने, स-साना टुक्रामा जग्गाहरु खरीद गर्न लगाई कर्जा बढाउने, ऋणीको एकल धनजमानीमा कर्जा तमसुक तयार गर्ने, एकै दिनमा कर्जा निवेदन, धितो निरीक्षण, जग्गा खरिद, रोक्का, कर्जा जोखिम विभागको प्रतिवेदन, कर्जा सिफारिस, कर्जा स्वीकृति गरी कर्जा प्रवाह गर्ने, कर्जा नियमित बनाउन प्रक्रिया नपुगेको अवस्थामा नवीकरण गर्ने समेतको कर्जा दुरुपयोगको कार्य गरेको भन्ने तथ्य पुष्टि भईरहेको अवस्थामा सो तर्फ कुनै विश्लेषण नगरी प्रतिवादीलाई सफाई दिने गरी भएको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा बदरभागी छ। **ग**. नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लि.संग मर्ज भएको साविक एपेक्स डेभलपमेन्ट बैंक लि.मा मर्ज भएको तत्कालिन रोयल मर्चेन्ट बैंकिङ एण्ड फाइनान्स लिमिटेडका संचालक तथा पदाधिकारीहरु एवं कर्मचारीहरु र ऋणी बादशाह फुडल्याण्ड प्रा.लि का संचालक ऋषिस्वर थपलिया समेतको मिलेमतोमा बादशाह फुडल्याण्ड प्रा.लि. का संचालक ऋषिस्वर थपलियाले कर्जा माग गर्न धितोको लागि पेश गरेको जिल्ला झापा दमक नगरपालीका वडा नं. १६ कि.नं. ३६३, ८७ र ६९ को जग्गा धितो सुरक्षण राखी रु.२,००,००,०००।- बादशाह फुडल्याण्ड प्रा.लि.लाई कर्जा प्रवाह गरेको मिसिल संलग्न उक्त कर्जा प्रवाह सम्बन्धी फायलको प्रतिलिपी कागजातहरुबाट देखिएको, सो कर्जा प्रवाह गर्दा ऋणीको हैसियत भन्दा बढी ऋण दिएको, धितोको अधिक मूल्याङ्कन गरेको तथा धितोले कर्जा रकम खाम्न सक्ने नदेखिएको, धितोमा राखेको जग्गाहरुको स्थलगत अनुगमन नगरेको, ऋणीको परिवारको व्यक्तिगत धनजमानी नलिई प्रतिवादीहरुले बदनियत पूर्वक कर्जा प्रवाह गरेको देखिएकोले कारवाहीको लागी पठाईएको भन्ने **नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंक सुपरिवेक्षण बिभागको पत्र संख्या ३६६ मिति २०७४।११।२२ को पत्रबाट देखिएको छ।**

			आधा सजाय तथा **प्रतिवादी ऋषिस्वर थपलियाले** सार्वजनिक संस्थाबाट ऋण रकम लिई लाभसमेत लिएको देखिँदा निजलाई ऐ. दफा २२ को प्रतिबन्धात्मक बाक्यांश बमोजिम ऐ. दफा १७ अनुसारको कसुर गर्ने प्रतिबादी सरह नै सजाय गरी पाउन मागदावी लिईएको		**घ.** नेपाल राष्ट्र बैक,बैक सुपरीवेक्षण विभाग, विशेष निरीक्षण इकाईको पत्र संख्या बै.सु.वि./बि.नि. ३६६/०७४/७५ मिति२०७४।११।०२ को पत्र साथ संलग्न नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लिमिटेडको विशेष स्थलगत निरीक्षण प्रतिबेदनको पृष्ठ १२२ र १२३ बादशाह फुड ल्याण्ड प्रा.लि.को कर्जाको कैफियतमा जग्गा खरिद, धितो रोक्का गर्ने, कर्जा तमसुक एउटै मिति (२०७०।३।१९) मा भएको, ऋणीले कर्जा माग गरी मिति२०७०।३।५ मा निवेदन दिएको जबकी धितो मूल्यांकन मिति २०७०।३।३ मा भएकोले गलत मूल्यांकन प्रतिवेदन तयार भएको, धितो मूल्यांकन मिति २०७०।३।३ भएकोले मूल्यांकन प्रतिवेदनमा उल्लेखित जग्गाधनीको नाम तथा अन्य विवरण आधिकारिक नभएको हुनाले प्रतिवेदन गलत ढंगले तयार भएको, मूल्यांकन प्रतिवेदनमा उल्लेखित चार किल्लामध्ये कित्ता नं. ६९ मा बाटो नभएकोले सोको सरकारी मूल्यांकन रु.१५० प्रति वर्गमि. हुनुपर्नेमा रु.१,५००।- प्रति वर्गमि.को दर लिईएकोले अधिक मूल्यांकन भएको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ।यी प्रतिबादीले यस आयोग समक्ष उपस्थित भई वयान गर्दा मूल्यांकनको सम्पूर्ण प्रकृया पूरा गर्दा र रिपोट पेश गर्दासम्म जग्गा ऋणी बादशाह फुडल्याण्डको नाउँमा थियो।कित्ता नं. ६९ को पूर्वमा कि.नं. ३६३ उल्लेख भएको छ र उक्त कित्ता पनि स्वयं बादशाह फुडल्याण्डको नै भएको र कि.नं. ३६३ ले बाटोलाई छोएको छ।दुबै जग्गाको धनी एउटै र एक कित्ताले जग्गालाई बाटोले छोएको हुँदा सम्पूर्ण जग्गाको मूल्यांकन एकै रहने गरी मूल्यांकन गरिएको हो।जग्गाको मूल्यांकन प्रकृया मिति२०७०/०३/०३ देखि नै शुरु भएको र सो Report बैंकमा ऋणीको नाउँमा स्वामित्व आए पछि मात्र पेश गरेको भन्ने व्यहोरा लेखाएको पाइन्छ।मिसिल संलग्न लिखतको फोटोकपीबाट धितोमा रहेको झापा जिल्ला दमक नगरपालिका वडा नं. १६ कि.नं. ३६३, ८७ र ६९ को जग्गा जग्गाधनी बादशाह फुडल्याण्डले मिति २०७०।०३।१९ मा र.नं. ५९०६क बाट मुल्य रु. १४,१५,०००.०० मा ईन्दीरा प्याकुरेल सुबेदीबाट खरिद गरेको देखिन्छ। Structural Design & Research Center Consultancy Pvt.Ltd.ले धितोको मूल्याङ्कन गरी मिति २०७०/०३/०३ मा प्रतिबेदन दिएको देखिन्छ।यी प्रतिबादीले यस आयोगसमक्ष वयान गर्दा सो Report बैंकमा ऋणीको नाउँमा स्वामीत्व आए पछि मात्र पेश गरेको भन्ने व्यहोरा लेखाएबाट धितो मूल्याङ्कन गर्दा धितोको जग्गा ऋणीको स्वामित्वमा आइनसकेको तथ्यलाई यी प्रतिबादीले समेत स्विकार नै गरेको देखिन्छ।मूल्याकंनकर्ता ट्रक्चरल डिजाईन एण्ड रिसर्च सेन्टर र साविक रोयल मर्चेन्ट बैंकिङ्ग एण्ड फाईनान्स लि.बिच भएको सम्झौता फेला नपरेको भन्ने च.नं. ५६ मिति २०७७।०८।१४ को पत्र तथा बादशाह फुडल्याण्ड प्रा.लि.को साँवा/व्याज सहित ऋणीवाट बैंकलाई तिर्नु बुझाउनु पर्ने बक्यौता रकम

रु.५,८७,३२,९१२।२६ रहेको देखिने भन्ने च.नं. ५८ मिति २०७७।०८।२५ को नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लि. को पत्रबाट देखिएको समेतका आधार प्रमाणबाट यी प्रतिवादीहरुले सार्वजनिक संस्था नागरिक लगानी कोषको समेत लगानी भएको उक्त बैङ्कबाट वदनियतपूर्वक कर्जा प्रवाह गरीसार्वजनिक संस्थालाई हानि नोक्सानी पुर्याकएको देखिई यी प्रतिवादीहरुले आरोपित कसूर गरेको पुष्टी भएकोमा प्रतिवादीहरुलाई सफाई दिने ठहर गरी भएको फैसला मिसिल संलग्न प्रमाण मूल्यांकन तथा विश्लेषणको रोहमा त्रुटिपूर्ण हुँदा बदरभागी छ।

ङ. उक्त ऋण असुलीको विषयमा ऋण असुली न्यायाधिकरणमा र यसै विषयमा वैकिङ्ग कसूर मुद्दा विशेष अदालतमा समेत दायर भएको देखिएको भनि यी प्रतिवादीहरुलाई प्रस्तुत भ्रष्टाचार मुद्दामा सफाई दिने ठहर गरी फैसला भएको देखिन्छ। एकै कसूर (Same offence) को अवधारणालाई केन्द्रविन्दु मानी दोहोरो खतराको अवस्था निक्यौंल गर्नुपर्ने हुन्छ। ICCPR को Article 14 को Sub Article (7) मा प्रयुक्त "for an offence for which he has already been finally committed or acquitted" वाक्यांशले सोही कसूरलाई नै केन्द्रविन्दु मानेको देखिँदा एकै कसूरको अर्थ "सोही कसूर जसमा सो व्यक्तिलाई पहिले नै सजाय वा सफाई" भएको भन्ने सीधा अर्थमा लिनु पर्ने देखिन्छ। भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ अन्तर्गत कसूर मानिने कुनै कार्य अन्य कानून बमोजिम समेत कसूर मानिने रहेछ भने दुवै कानून बमोजिम अलग अलग मुद्दा चलाउन सकिने गरी भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ५९ को खण्ड (क) ले कानूनी व्यवस्था गरेको देखिन्छ। सरकारी ओहदा, सरकारी सम्पत्ति, तथा सार्वजनिक सेवाको दुरुपयोग गरी व्यक्तिगत लाभमा प्रयोग हुनबाट रोक्ने उद्देश्यले यस ऐनको तर्जुमा भएको देखिन्छ। भ्रष्टाचारको विषय अन्य कसूरको विषयसँग दोहोरिन सक्ने (Overlapping) अवस्था रहेकोले अन्य कानून अन्तर्गत कारवाही भइसकेको भन्ने आधारमा मात्र भ्रष्टाचारको कसूर उपचार शुन्य नहोस भन्ने उद्देश्यले उक्त खण्ड (क) को प्रावधान विधायिकाले राखेको देखिन्छ। भ्रष्टाचार निवारण ऐन अन्तर्गतको विधायिकी उद्देश्य प्राप्तिमा कार्यधिगत अवरोध नहोस अर्थात दोहोरो खतराको सिद्धान्त बाधक नबनोस भन्ने यस प्रावधानको आधारभूत उद्देश्य रहेको देखिन्छ। यस सम्बन्धमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट"*एउटै तथ्यबाट एक भन्दा बढी कसूर हुन सक्दछन्। यसरी समग्र तथ्य तथा सम्बद्ध कानूनी व्यवस्था एवम् त्यसले प्रदान गर्ने उपचारको व्यवस्था समेतका आधारमा फरक फरक अवस्थालाई प्रतिनिधित्व गरेबाट भ्रष्टाचार मुद्दा र ठगी मुद्दालाई एउटै विषय मान्न नमिल्ने। कसैले कानुनद्वारा निषेधित आपराधिक कार्य गरेको अवस्थामा त्यस्तो कार्यलाई अलग-अलग कानूनले अलग-अलग अपराध मान्दछ भने त्यसलाई एउटै कसूर मानेर एउटा मात्र कानुनअन्तर्गत कारवाही गर्नुपर्ने भनी सीमित तुल्याउन नमिल्ने*" भनि(**महेश चापागाई विरुद्ध**

					नेपाल सरकार, ने.का.प. २०६९, अङ्क ८ निर्णय नं. ८८७४) प्रतिपादित सिद्दान्त तथा उक्त कानूनी व्यवस्था विपरित हुने गरी **यसै विषयमा अन्य निकायमा मुद्दा चलेको भन्ने आधारमा** यी प्रतिवादीहरुलाई सफाई दिने ठहर गरी भएको प्रस्तुत फैसला त्रुटिपूर्ण हुँदा बदर गरी पाउँ। अतः माथि विवेचित उल्लिखित आधार, कारण र मिसिल संलग्न प्रमाणहरुलाइ हेर्दा यी प्रतिवादीहरु बसन्त मल्ल, मधुवनलाल श्रेष्ठ, छविरमण अधिकारी, मधुरलाल सिन्या, रिता बादे श्रेष्ठ, लोकेन्द्रमान कर्माचार्य, भरतकाजी श्रेष्ठ, प्रदिप बहादुर कर्माचार्य, सुरेन्द्र चापागाई, ऋषिस्वर थपलियालाई आरोप दावी बमोजिम सजाय हुनु पर्नेमा सफाई दिने गरी भएको फैसला त्रुटीपूर्ण देखिएकाले उक्त फैसला वदर गरी आरोप-पत्र मागदावी बमोजिम कसूर ठहर गरी सजाय गरि पाउँन सम्मानित अदालत समक्ष अनुरोध छ।